

PREZIDENT MAKTABLARIDA TO'PLANGAN ILG'OR TAJRIBALARNI UMUMIY O'RTA TA'LIM MUASSASALARIGA JORIY ETISH MASALALARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19319328>

Dehqonova Zilolaxon Mirzayevna

Farg'ona viloyati pedagogik mahorat markazi katta o'qituvchisi,

O'zbekiston Telefon: +998(907607575)

E-mail: ziloladehqonova72@gmail.com

Prezident maktablarida to'plangan ilg'or pedagogik tajribalarni umumiy o'rta ta'lim muassasalariga joriy etish masalasi O'zbekiston ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida muhim strategik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatimizda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamlı islohotlar natijasida yangi avlod ta'lim maskanlari shakllandi. Xususan, Prezident maktablari zamonaviy boshqaruv modeli, ilg'or pedtexnologiyalar, xalqaro standartlarga mos o'quv dasturlari hamda yuqori akademik natijalari bilan alohida ajralib turadi. Ushbu maktablarda to'plangan tajriba nafaqat alohida ixtisoslashgan muassasalar doirasida, balki butun umumiy o'rta ta'lim tizimida qo'llanishi mumkin bo'lgan innovatsion model sifatida ahamiyat kasb etadi.

Prezident maktablari faoliyati, avvalo, kompetensiyaviy yondashuvga asoslanadi. Mazkur yondashuv o'quvchilarda faqat nazariy bilimlarni shakllantirish bilan cheklanib qolmay, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish ko'nikmalarini rivojlantirishni nazarda tutadi. Tanqidiy fikrlash, muammoni tahlil qilish, mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy yondashuv kabi kompetensiyalar ustuvor yo'nalish sifatida qaraladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida esa ko'p hollarda bilimlarni reproduktiv tarzda o'zlashtirishga urg'u beriladi. Shu sababli Prezident maktablari tajribasini joriy etishda dars jarayonini interfaol metodlar asosida qayta tashkil etish muhim hisoblanadi.

Mazkur maktablarda STEM-ta'lim konsepsiyasi keng qo'llaniladi. Fan, texnologiya, muhandislik va matematika yo'nalishlarining integratsiyasi o'quvchilarda tizimli fikrlashni shakllantiradi. Loyiha asosida o'qitish, muammo asosida ta'lim hamda tadqiqot faoliyatiga yo'naltirilgan yondashuvlar orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg'unlashtirish imkoniga ega bo'ladilar. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ushbu yondashuvni bosqichma-bosqich joriy etish, ayniqsa tabiiy va aniq fanlar sifatini oshirishda muhim ro'l o'ynaydi.

Baholash tizimi ham Prezident maktablarining muhim ustunliklaridan biridir. Bu yerda formatif va summativ baholash uyg'unligi ta'minlanib, o'quvchining rivojlanish dinamikasi muntazam monitoring qilinadi. O'quvchilarning individual yutuqlari portfolyoda qayd etib boriladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida esa baholash ko'proq yakuniy natijaga yo'naltirilgan bo'lib, jarayonni baholash mexanizmlari yetarlicha rivojlanmagan. Ilg'or tajribani joriy etish uchun diagnostik baholash, mezonli baholash tizimi hamda individual rivojlanish xaritalarini ishlab chiqish lozim.

Prezident maktablarida pedagog kadrlar salohiyatiga alohida e'tibor qaratiladi. O'qituvchilar xalqaro tajribaga ega bo'lib, muntazam ravishda malaka oshirish kurslarida qatnashadilar. Metodik qo'llab-quvvatlash tizimi, mentorlik instituti va ichki monitoring mexanizmlari samarali yo'lga qo'yilgan. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ham o'qituvchilarning kasbiy rivojlanish tizimini takomillashtirish, ularni zamonaviy pedagogik va raqamli kompetensiyalar bilan qurollantirish zarur.

Ta'lim jarayonida integrativ yondashuv: nazariya va amaliyotasosida hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Bu jarayonda hududiy metodik markazlar, onlayn ta'lim platformalari va tajriba almashish seminarlaridan keng foydalanish lozim.

Raqamli transformatsiya masalasi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Prezident maktablarida ta'lim jarayonida elektron jurnal tizimi, o'quv boshqaruv platformalari, virtual laboratoriyalar va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llaniladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ham raqamli infratuzilmani mustahkamlash, o'qituvchilarning axborot texnologiyalari bo'yicha savodxonligini oshirish va raqamli didaktik materiallar bazasini yaratish muhim vazifa hisoblanadi.

Shu bilan birga, ilg'or tajribani umumiy o'rta ta'lim tizimiga to'liq o'tkazish jarayonida qator muammolar yuzaga kelishi mumkin. Moddiy-texnik bazaning yetarli emasligi, hududlar o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlar, pedagoglarning an'anaviy metodlarga bog'lanib qolganligi hamda o'quv yuklamasining yuqoriligi shular jumlasidandir. Shu bois, mazkur jarayonni bosqichma-bosqich, ilmiy asoslangan strategiya asosida amalga oshirish talab etiladi.

Xulosa qilib aytganda, Prezident maktablarida to'plangan ilg'or tajribalar O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim tizimini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish imkoniyatiga ega. Ushbu tajribani joriy etish ta'lim mazmunini yangilash, pedagogik jarayonni modernizatsiya qilish hamda o'qituvchilarning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Jarayon tizimli yondashuv, davlat siyosati darajasidagi qo'llab-quvvatlash va pedagogik hamjamiyatning faol ishtirokini talab etadi. Faqat shundagina ilg'or tajriba butun ta'lim tizimida barqaror va samarali natijalarni ta'minlashi mumkin.

Prezident maktablarida, xususan, Prezident maktablari tajribasida loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning) keng qo'llaniladi. Masalan, 8-sinf o'qituvchilari "Ekologik muammolar va barqaror rivojlanish" mavzusida fanlararo loyihani amalga oshiradilar. Ushbu loyiha doirasida biologiya fanidan ekologik muhit tahlil qilinadi, geografiya fanidan hududiy xaritalar tuziladi, matematika fanidan statistik hisob-kitoblar amalga oshiriladi, informatika fanidan esa natijalar taqdimot yoki mobil ilova shaklida ishlab chiqiladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ham shunga o'xshash loyihalarni joriy etish mumkin. Masalan, mahalliy hududdagi suv muammosini o'rganish, aholining fikrini so'rovnoma orqali aniqlash va amaliy taklif ishlab chiqish kabi topshiriqlar o'qituvchilarda tadqiqotchilik ko'nikmasini rivojlantiradi.

Yana bir misol – formatif baholash tizimi. Prezident maktablarida o'qituvchi har bir dars davomida o'qituvchining faoliyatini kuzatadi, og'zaki fikr bildiradi, rivojlanish nuqtalarini ko'rsatadi. Masalan, ingliz tili darsida o'qituvchi esse yozadi va o'qituvchi faqat baho qo'yish bilan cheklanmay, grammatik, stilistik va mantiqiy jihatlarini alohida izohlaydi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ham oddiy yozma ishlarni tekshirishda batafsil izoh berish, baholash mezonlarini oldindan e'lon qilish orqali shaffoflikni ta'minlash mumkin.

STEM yo'nalishidagi integratsiya ham muhim misol bo'la oladi. Prezident maktablarida robototexnika to'garaklari orqali o'qituvchilar fizika va matematika bilimlarini amaliy qurilmalar yaratishda tadbiq etadilar. Masalan, Arduino platformasi yordamida avtomatik sug'orish tizimi modeli yaratiladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida to'liq laboratoriya bo'lmasa ham, oddiy konstruktorlar yoki simulyatsiya dasturlari yordamida mexanik modellar yaratish orqali ushbu yondashuvni bosqichma-bosqich joriy etish mumkin.

Pedagogik boshqaruv sohasida ham misol keltirish mumkin. Prezident maktablarida o'qituvchilar o'rtasida mentorlik tizimi mavjud: tajribali pedagog yangi ish boshlagan o'qituvchiga metodik yordam beradi, darslarni birgalikda tahlil qiladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ham fanlar kesimida "ustoz-shogird" tizimini yo'lga qo'yish orqali metodik sifatni oshirish mumkin.

Ta'lim jarayonida integrativ yondashuv: nazariya va amaliyotasosida hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Raqamli ta'lim misoli sifatida elektron kundalik va Learning Management System (LMS) platformalaridan foydalanishni taqdim etishi mumkin. Prezident maktablarida uy vazifalari, baholar va dars materiallari onlayn platformaga joylashtiriladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida esa oddiy Telegram yoki Google Classroom platformasi orqali ham raqamli muloqotni yo'lga qo'yish mumkin. Bu o'quvchi, o'qituvchi va ota-ona o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi.

Yana bir muhim misol – tanqidiy fikrlashni rivojlantirish metodlari. Masalan, tarix darsida o'quvchilarga bir voqea yuzasidan ikki xil tarixiy manba beriladi va ularning qaysi biri ishonchliroq ekanini dalillar asosida tahlil qilish topshiriladi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ham savol-javob usulini oddiy fakt so'rashdan ko'ra, tahliliy savollar bilan boyitish mumkin.

Shunday qilib, Prezident maktablarida shakllangan ilg'or tajribalar nazariy model emas, balki amaliy mexanizmlarga ega tizimdir. Uni umumiy o'rta ta'lim muassasalariga joriy etish katta moliyaviy resurslarsiz ham, avvalo metodik yondashuvni o'zgartirish orqali bosqichma-bosqich amalga oshirilishi mumkin.

Prezident maktablarida, xususan, Prezident maktablari tizimida loyiha asosida o'qitish modeli konstruktivistik ta'lim nazariyasiga asoslanadi. Mazkur nazariyaga ko'ra, bilim tayyor shaklda berilmaydi, balki o'quvchi tomonidan faoliyat jarayonida "quriladi". Masalan, 9-sinf o'quvchilari "Shahar transport tizimini optimallashtirish" mavzusida loyiha bajaradi. Bu jarayonda matematika fanidan statistik tahlil, geografiya fanidan xaritalash, informatika fanidan modellashtirish amalga oshiriladi.

Ilmiy asos: Bloom taksonomiyasining yuqori bosqichlari – tahlil, sintez va baholash kompetensiyalarini rivojlantirish. Amaliy mexanizm: Fanlararo integratsiya asosida kichik guruhlarda loyiha ishlab chiqish.

Kutilayotgan natija: O'quvchilarda tizimli fikrlash va muammoni kompleks hal qilish ko'nikmasi shakllanadi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ushbu modelni joriy etish uchun haftada kamida bir marta integratsiyalashgan loyiha darslarini tashkil etish mumkin.

Baholash tizimi masalasida Prezident maktablarida formatif baholash ustuvor ahamiyatga ega. Bu yondashuv Lev Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga mos keladi. O'qituvchi o'quvchining hozirgi darajasi bilan potensial imkoniyatlari o'rtasidagi farqni aniqlaydi va individual yordam ko'rsatadi.

Masalan, ingliz tili darsida o'quvchi esse yozadi. Baholash mezonlari (rubrika) oldindan taqdim etiladi: mazmun, grammatik to'g'rilik, mantiqiy izchillik, lug'at boyligi. O'qituvchi yakuniy bahodan tashqari yozma tavsiyalar beradi.

Ilmiy asos: Diagnostik va kriterial baholash nazariyasi.

Amaliy mexanizm: Har bir yozma yoki og'zaki topshiriq uchun aniq mezon ishlab chiqish. Kutilayotgan natija: Baholash jarayoni shaffoflashadi, o'quvchi o'z ustida ishlash yo'nalishini anglaydi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida oddiy yozma ishlarga ham baholash mezonlarini qo'llash orqali sifatni oshirish mumkin.

STEM yo'nalishida Prezident maktablarida robototexnika va dasturlash darslari amaliy tajribaga asoslanadi. Masalan, o'quvchilar Arduino yoki shunga o'xshash mikrokontrollerlar yordamida aqlli issiqxona modeli yaratadi.

Ilmiy asos: Amaliy-intensiv ta'lim (experiential learning) nazariyasi – D.Kolb modeli. Amaliy mexanizm: "O'rganish – qo'llash – tahlil qilish – takomillashtirish" sikli asosida ishlash. Kutilayotgan natija: Nazariy bilimlar real hayotiy vazifalarga tatbiq etiladi, muhandislik tafakkuri rivojlanadi.

Ta'lim jarayonida integrativ yondashuv: nazariya va amaliyotasosida hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida laboratoriya yetarli bo'lmagan taqdirda ham, simulyatsion dasturlar yoki oddiy tajribalar orqali bosqichma-bosqich integratsiya mumkin. Pedagogik boshqaruv sohasida mentorlik tizimi samarali natija bermoqda. Tajribali o'qituvchi yosh pedagogning darsini kuzatadi, metodik tahlil qiladi va tavsiyalar beradi.

Ilmiy asos: Reflektiv pedagogika va professional hamjamiyat modeli.

Amaliy mexanizm: Har bir yangi o'qituvchiga 1 yil davomida mentor birlashtirish.

Kutilayotgan natija: Pedagogik xatolar kamayadi, metodik savodxonlik oshadi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida ham fanlar kesimida metodik juftlik tizimini joriy etish mumkin. Raqamli transformatsiya bo'yicha Prezident maktablarida LMS platformalari orqali uy vazifalari, testlar va tahliliy ma'lumotlar yuritiladi.

Ilmiy asos: Raqamli pedagogika va blended learning modeli.

Amaliy mexanizm: Onlayn va an'anaviy darslarni uyg'unlashtirish.

Kutilayotgan natija: Ta'lim jarayonining monitoringi kuchayadi, ota-onalar bilan hamkorlik yaxshilanadi.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida Google Classroom yoki shunga o'xshash bepul platformalar orqali raqamli boshqaruvni yo'lga qo'yish mumkin.

Yakuniy ilmiy xulosa shundan iboratki, Prezident maktablarida shakllangan ilg'or tajribalar alohida elita modeli emas, balki tizimli pedagogik innovatsiya mahsulidir. Uni umumiy o'rta ta'lim muassasalariga transfer qilishda asosiy e'tibor moddiy bazadan ko'ra metodik va boshqaruv mexanizmlariga qaratilishi lozim. Ilmiy yondashuv, bosqichma-bosqich integratsiya va pedagoglarning doimiy kasbiy rivoji mazkur jarayonning muvaffaqiyat omili hisoblanadi.

ADABIYOTLAR:

1. Bloom, B. S. Taxonomy of Educational Objectives: Cognitive Domain. New York: Longmans, 1956.
2. Piaget, J. The Psychology of Intelligence. London: Routledge, 1950.
3. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
4. Kolb, D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984.
5. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education. Paris: UNESCO, 2020.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 22-yanvardagi PQ-4662-sonli qarori. Prezident maktablarini tashkil etish va rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Huquqiy Axborot, 2020.
7. Cambridge Assessment International Education. Cambridge International Curriculum Framework. Cambridge: Cambridge University Press, 2022.
8. IB Organization. International Baccalaureate Curriculum Standards and Practices. Geneva: IB Organization, 2021.
9. Ministry of Public Education of Uzbekistan. O'zbekiston Respublikasi umumta'lim maktablari uchun o'quv dasturlari. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi, 2023.
10. Johnson, D. W., Johnson, R. T. Cooperative Learning: Theory and Research. Edina, MN: Interaction Book Company, 1999.